

ПРОБЛЕМИ КОРПОРАТИВНОГО КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ

УДК 334.722.8:336.77.067.22(477)

Іоргачова М. І.

Доведено неспроможність вітчизняної банківської системи задовольнити існуючі потреби реального сектору у фінансових ресурсах. Доведено, що залучення банківських кредитів не є вигідним та доступним способом фінансування діяльності вітчизняного корпоративного сектору. Визначено основні проблеми використання банківських кредитів для корпоративного фінансування. Висловлено думку про необхідність створення альтернативних механізмів фінансування корпоративного сектору.

Ключові слова: корпоративне кредитування, суб'єкт господарювання, фінансові ресурси.

ПРОБЛЕМЫ КОРПОРАТИВНОГО КРЕДИТОВАНИЯ В УКРАИНЕ

УДК 334.722.8:336.77.067.22(477)

Іоргачева М. И.

Доказано неспособность отечественной банковской системы удовлетворить существующие потребности реального сектора в финансовых ресурсах. Доказано, что привлечение банковских кредитов не является выгодным и доступным способом финансирования деятельности отечественного корпоративного сектора. Определены основные проблемы использования банковских кредитов для корпоративного финансирования. Высказывается мнение о необходимости создания альтернативных механизмов финансирования корпоративного сектора.

Ключевые слова: корпоративное кредитование, субъект хозяйствования, финансовые ресурсы.

PROBLEMS OF CORPORATE LENDING IN UKRAINE

UDC 334.722.8:336.77.067.22(477)

Iorgachova M. I.

In this article the author proved the inability of the domestic banking system to meet the current needs of the real sector in financial resources. It is proved that the attraction of bank lending is not profitable and affordable way to finance the activities of the domestic corporate sector. The main problems of bank loans for corporate financing were identified. The author expresses the opinion of the need to create alternative mechanisms for financing the corporate sector.

Key words: corporate lending, a business entity, the financial resources.

Успішне функціонування реального сектору пов'язане з наявністю ефективного механізму своєчасного додаткового припливу капіталу. Однак в умовах фінансової кризи, більшість вітчизняних підприємств зіткнулися з проблемою пошуку джерела фінансування своєї діяльності. Сьогодні керівники багатьох підприємств знаходяться в пошуку джерел грошових коштів не лише на розвиток і модернізацію виробництва, але й на підтримку власного

бізнесу. Таке джерело, як банківські кредити, для багатьох українських підприємств сьогодні не є вигідним і доступним. Тому питання організації і вдосконалення вітчизняної системи корпоративного кредитування мають на сучасному етапі важливе значення, вимагають постійного розвитку і вдосконалення, що особливо актуально в умовах виходу України з економічної кризи та її подальшого розвитку.

Дослідженню проблем корпоративного кредитування присвятили свої роботи А. Халилов [1], А. Охрименко [2], В. Драгунов [3] та Коруна М. А. [4]. У роботі Хмельярчука М. І. [5] розглянуто особливості функціонування кредитного ринку в Україні в умовах економічної кризи.

Існуючі дослідження не відображують повною мірою сучасні проблеми корпоративного кредитування в нашій країні. У кожній з робіт розглядається окрема проблема кредитування реального сектору, що не дає змогу розглянути цей процес всебічно. Крім того, основна кількість робіт з цієї проблеми присвячена корпоративному кредитуванню до чи під час фінансової кризи, але сьогодні важливим є аналіз сучасного стану корпоративного кредитування в умовах виходу України з економічної кризи та її подальшого розвитку.

Проблематика, яка досліджується в роботі, зумовлює постановку таких цілей: проаналізувати сучасний стан корпоративного кредитування в Україні та визначити основні проблеми, які перешкоджають реальному сектору залучити банківські кредити.

Економічні перетворення в економіці України призводять до активізації великої кількості чинників, які впливають на розвиток корпоративних відносин у країні. Так, традиційно функції фінансового посередництва між економічними суб'єктами повинна виконувати банківська система, але в умовах недавньої кризи вітчизняна банківська система показала свою нездатність задовольнити потреби реального сектору у фінансових ресурсах. Особливо яскраво це було помітно на прикладі з кредитуванням, сьогодні банківська політика в цьому питанні стала набагато жорсткішою. Неможливість притягнути в матеріальне виробництво фінансові ресурси привело до подальшого його спаду, скоротивши до неприпустимих меж інвестиційні ресурси. Відсоткова політика банків на кредитному ринку здійснювалася відповідно до ситуації на грошово-кредитному ринку.

У 2009 році через дефіцит ресурсної бази, в результаті впливу засобів (під впливом кризових подій на американському і європейському фінансових ринках зарубіжні інвестори почали виводити свій капітал з України), середньозважена відсоткова ставка за кредитами була найвищою (максимальне значення відсоткової ставки за кредитами в реальний сектор економіки в національній валюті було зафіксоване на 10.03.2009 р., у розмірі 43,5 %). Якщо подивитися на динаміку відсоткових ставок за кредитами реальному сектору вітчизняної економіки (рисунок) [8], то можна побачити, що відсоткові ставки за кредитами для суб'єктів господарювання знизилися з дуже високих у період кризи до просто високих. Середні відсоткові ставки за кредитами складали 21 – 22 % річних, що значно перевищувало рентабельність більшості суб'єктів господарювання (потягнути такі кредити можна при рентабельності підприємства 30 – 40 %).

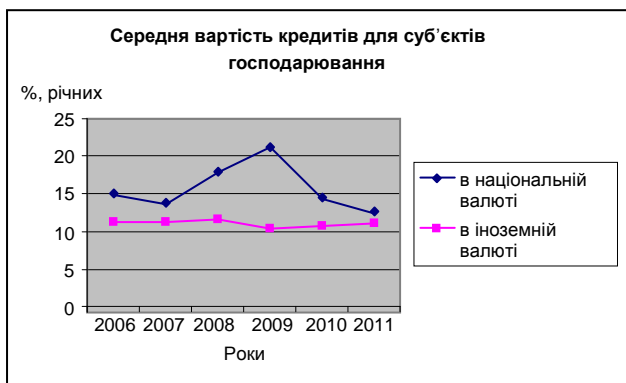

Рис. Середня вартість кредитів для суб'єктів господарювання

Але при цьому, якщо простежити динаміку кредитів, виданих банками України суб'єктам господарювання, то

можна помітити, що обсяги кредитів, які були надані суб'єктам господарювання за період з 2004 по 2010 рік, мали тенденцію до зростання, що наведено в табл.1 [6]. Таку ж тенденцію мала і частка кредитів до ВВП за увесь розглянутий період (частка кредитів, виданих банками України суб'єктам господарської діяльності до ВВП на 01.01.2010 р. склала 51,7 %, що на 1,9 % більше, ніж в попередньому році). З табл. 1 також видно, що продовжували зростати довгострокові кредити, надані суб'єктам господарювання, так за період 2004 – 2010 р. вони збільшилися з 23,2 млрд грн до 244,4 млрд грн, тобто в 10,5 раза.

Таблиця 1

Частка кредитів, виданих банками України суб'єктам господарської діяльності до ВВП за 2004 – 2010 рр. (на 1 січня 2010 року)

Показники	2004 р.	2005 р.	2006 р.	2007 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.
ВВП, млн грн	267344	345113	441452	544153	720731	948056	914720
кредити, що надані суб'єктам господарської діяльності, млн грн	57957	72875	109020	167661	276184	472584	474991
Частка до ВВП, %	21,68	21,12	24,69	30,81	38,32	49,85	51,73
довгострокові кредити суб'єктам господарської діяльності, млн грн	23239	34693	58528	90576	156355	266204	244412
Частка до ВВП, %	8,69	10,05	13,26	16,65	21,69	28,08	26,72

Станом на 01.01.2009 р. величина кредитів, що надані суб'єктам господарської діяльності, зросла на 196,4 млрд грн. Довгострокові кредити зросли на 109,8 млрд грн та склали 266,2 млрд грн. Незважаючи на те, що загальний обсяг кредитів, наданих банками України, на початок 2010 року зменшився на 45,0 млрд грн порівняно з обсягом кредитів, наданих на 01.01.2009 р. Проте величина наданих кредитів українськими банками суб'єктам господарювання не зменшилась. Так, величина кредитів, наданих суб'єктам господарювання на початок 2010 року, зросла на 2,4 млрд грн і склала на 01.01.2010 р. 474,9 млрд грн.

Таким чином, має місце деяке протиріччя: з одного боку, спостерігається позитивна динаміка щодо нарощування загальних об'ємів кредитування суб'єктів господарювання, а з іншого – більша частина суб'єктів господарювання і надалі потребує залучення фінансових ресурсів.

Однак, якщо розглянути більш детально процес надання кредитів суб'єктам господарювання, то стає зрозумілим, що кількість виданих банками кредитів суб'єктам господарювання збільшується тільки в абсолютному значенні. В основному кредитуються підприємства лише певних галузей і саме в ці галузі спрямовується зростаючі обсяги кредитних ресурсів, інші підприємства як і раніше продовжують і надалі потребувати кредитні ресурси. Підтвердженням цього є проведений аналіз даних Національного банку, який свідчить, що одним з пріоритетних напрямків кредитування є промисловість, на яку припадає значна частка кредитів (23,9 % на кінець грудня 2008 року; 22 % на кінець грудня 2009 року; 24,3 % на кінець грудня 2010 року та 29,3 % на кінець лютого 2011 року). Значну частку загального обсягу кредитів, наданих у промисловість, займає переробна промисловість (табл. 2) [7], а саме такі галузі, як: виробництво харчових продуктів, напоїв; металургійне виробництво та хімічне виробництво.

**Кредити, надані в переробну промисловість
за 2008 – 2010 рр. (на кінець грудня
кожного року), млн грн**

Показник	2008 р.			2009 р.			2010 р.			2011 р.*		
	Усього, млн грн	Частка кредитів, %	Частка кредитів більше 5 років, %	Усього, млн грн	Частка кредитів, %	Частка кредитів більше 5 років, %	Усього, млн грн	Частка кредитів, %	Частка кредитів більше 5 років, %	Усього, млн грн	Частка кредитів, %	Частка кредитів більше 5 років, %
Обсяг кредитів, наданих у переробну промисловість	106029	100	11,1	104951	100	15,6	121526	100	15,6	122882	100	16,2
з них:												
Виробництво харчових продуктів, напоїв	27384	25,8	2,4	27542	26,2	3,7	29686	24,4	3,6	29194	23,8	3,6
Хімічне виробництво	7496	7,1	0,4	7 687	7,3	1,4	12 311	10,1	2,1	12472	10,2	2,2
Металургійне виробництво	14146	13,3	0,2	13979	13,3	1,0	20765	17,1	0,5	20955	17,1	1,1

* станом на кінець лютого 2011 року.

З табл. 2 чітко видно, що протягом останніх років ці три галузі отримували значні кредитні ресурси, з усіх виданих кредитів у переробну промисловість за 2008 – 2010 роки їх частка складала: 46,6 % у 2008 році; 46,8 % у 2009 році; 51,6 % у 2010 році.

Так, стабільно високу частку складають кредити у металургійне виробництво, що пов'язано з його орієнтацією на експорт і високим рівнем доходності. У 2008 році металургійне виробництво залишалось чи не єдиним видом прибуткової діяльності у переробній промисловості і обсяг кредитів у цю галузь залишався відносно високим.

Якщо розглянути надання довгострокових кредитів, то тут спостерігається те саме: близько 40 % всіх довгострокових кредитів отримали теж ці галузі економіки.

Сьогодні чітко виділяються ті сфери економіки, які банкіри, незважаючи на недавню фінансову кризу, все ж готові забезпечити фінансуванням. Так, банки готові кредитувати харчову промисловість незалежно від кризи, політичних обставин у країні і пори року, вважаючи її однією з пріоритетних галузей.

До таких секторів також відносять: фармацевтику, сільське господарство (це пов'язано з досить високим врожаєм минулого року і постійним надходженням виручки від реалізованої продукції, що обумовлено стійким попитом на сільгосппродукцію на світовому ринку); підприємства енергетичного комплексу (стійкий інтерес банкірів пов'язаний з монополічним становищем і високою доданою вартістю галузі). До стратегічних напрямів також відносяться гірничо-металургійний комплекс, вибірково машинобудування і легка промисловість, більшість експорто-орієнтованих галузей.

Що стосується підприємств інших галузей економіки, то ускладнення умов доступу до зовнішніх джерел фінансування (високі відсоткові ставки за кредитами) та погіршення їх фінансового стану стало причиною поступового уповільнення темпів кредитування.

Найбільш високі відсоткові ставки за кредитами є причиною неможливості їх отримання для підприємств. У 4 кварталі 2010 року з опитуваних 1 243 підприємств [7] (серед яких за фінансово-економічним станом на момент

опитування мали: 13,3 % – добрий стан, 66,5 % – задовільний і 20,3 % – поганий) 73 % відповідей відмітили те, що основним стримуючим чинником використання кредитних послуг банків продовжує залишатися високий рівень відсоткових ставок. Цей чинник називається найістотнішим усіма респондентами незалежно від виду економічної діяльності, розміру, напряму діяльності і форми власності підприємств.

З рисунка можна помітити, що з початку 2010 року сталося зниження відсоткових ставок, а це спричинило незначне зростання об'єму корпоративного кредитування. У серпні 2010 року НБУ зафіксував ставку за кредитами для юридичних осіб 10,3 %. Проте насправді таку відсоткову ставку банки могли надати тільки надійним корпоративним клієнтам, з якими ведуться довгострокові партнерські стосунки і, як правило, це великі позичальники, які можуть запропонувати високоліквідну заставу. Наприклад, Ощадбанк у 2009 році кредитував в основному своїх "старих" боржників, тобто підтримував кредитними ресурсами виключно клієнтів, які вже закредитовані ним: Дністровську ГАЕС, "Нафтогаз", "Укравтодор", компанії енергетичного та будівельного секторів. Цим підприємствам фінансування видала більше 10 млрд грн. Укресімбанк збільшив свій портфель, в основному кредитуючи ті ж галузі.

Основна перевага Укргазбанку віддана клієнтам держсектору і великим національним товаровиробникам, приріст портфеля юросіб банку за 2009 рік склав 4,6 % і стався в основному за рахунок фінансування підприємств нафтогазової і транспортної галузей. Звичайним корпоративним позичальникам кредити видавалися і видаються за вищими ставками. Усе це призводить до того, що сьогодні об'єми банківського фінансування реального сектору економіки не відповідають його потребам.

Отже, для більшості суб'єктів господарювання з настанням кризи об'єми кредитування (особливо довгострокове кредитування) значно зменшилися і сьогодні є недостатніми для здійснення своєї діяльності. Проведений аналіз дозволяє зробити висновок, що надання українськими банками кредитних ресурсів суб'єктам господа-

рювання залишається фрагментарним, оскільки банки кредитують певні галузі економіки, а утримання високих відсоткових ставок для більшості позичальників говорить про те, що банки, незважаючи на поступове відновлення сприятливої економічної ситуації, досі оцінюють ризики як високі (за словами експертів [1; 2], розмір ставок за кредитами багато в чому пов'язаний з оцінкою ризику).

Окрім усіх цих негативних і стримуючих моментів, корпоративне кредитування за допомогою банківських кредитів має саме по собі ряд інших недоліків. До них відносяться: ризик для самих підприємств, який пов'язаний з вузькою персоналізацією кредиторів; банківський кредит у сучасних умовах є одним з найбільш дорогих видів позикового капіталу (ціна кредиту дуже висока); при банківському кредитуванні однією з вимог є наявність застави (часто її розмір досягає більшого розміру, ніж кредит); кредити видаються на короткий термін; банк частенько нав'язує свої (додаткові) умови (наприклад, перевести рахунок компанії в цей банк, тобто обслуговуватися в ньому та ін.); зміна відсоткової ставки за кредитом з часом можливо тільки в напрямку збільшення; використання банківських кредитів дуже ефективно для покриття короткострокових нестач грошових коштів (наприклад, поповнення обігових грошових коштів), використання ж банківського кредиту для фінансування довгострокових проектів, як правило, не є найкращим варіантом.

Основними потенційними інвестиційними ресурсами є кошти, що залучаються шляхом емісії цінних паперів. Це обумовлено тим, що цей спосіб залучення коштів характеризується перспективністю, такі інвестиції в перспективі можуть бути досить масштабними. Залучення інвестицій ефективніше, ніж банківські кредити, це доведено світовою практикою, а емісія цінних паперів є одним з найбільш ефективних механізмів залучення інвестицій.

Таким чином, основними проблемами сучасного корпоративного кредитування є висока вартість банківських заборгованостей для більшості українських компаній (деякі з яких взагалі втратили доступ до кредитів) та висока галузева концентрація надання банківською системою кредитних ресурсів. Сьогодні реальний сектор продовжує вимагати кредитування, але нездатність українських банків забезпечити існуючі потреби суб'єктів господарювання в довгострокових фінансових ресурсах на сприятливих умовах, перетворила вітчизняну банківську систему на стримуючий чинник розвитку економіки і посилила потребу підприємств у пошуку альтернативних механізмів фінансування своєї діяльності.

Література: 1. Халилов А. Повна картина стане ясно після завершення дослідження [Електронний ресурс] / А. Халилов. – Режим доступу : http://www.echo-az.com/economica_01.shtml. 2. Охрименко А. Хто сказав, що у нас високі ставки за кредитами? А в інших країнах [Електронний ресурс] / А. Охрименко. – Режим доступу : <http://minfin.com.ua/blogs/okhrimenko/>. 3. Драгунов В. Особливості отримання іноземного кредиту [Електронний

ресурс] / В. Драгунов // Фінансовий директор. – 2004. – № 10(28). – Режим доступу : <http://www.ippnou.ru/article.php?idarticle=000443>. 4. Корума М. А. Роль іноземних банків в економіці України [Електронний ресурс] / М. А. Корума. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/pips/2008/BSEC_2008. 5. Хмелярчук М. І. Особливості функціонування кредитного ринку в Україні в умовах економічної кризи [Електронний ресурс] / М. І. Хмелярчук. – Режим доступу : <http://www.ibl.ru/konf>. 6. Національна доповідь "Новий курс: реформи в Україні. 2010 – 2015" / за ред. В. М. Гейця. – К. : НВЦ НБУВ, 2010. – С. 111–112. 7. Офіційний сайт Національного банку України. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua/>.

References: 1. Khalilov A. Povna kartyna stane yasna pislia zavershennia doslidzhennia [Elektronnyi resurs] / A. Khalilov. – Rezhym dostupu : http://www.echo-az.com/economica_01.shtml. 2. Okhrymenko A. Khto skazav,shcho u nas vysokii stavky za kredytamy? A v inshykh krainakh [Elektronnyi resurs] / A. Okhrymenko. – Rezhym dostupu : <http://minfin.com.ua/blogs/okhrimenko/>. 3. Drahunov V. Osoblyvosti otrymannia inozemnogo kredytu [Elektronnyi resurs] / V. Drahunov // Finansovyi dyrektor – 2004. – No. 10. – Rezhym dostupu : <http://www.ippnou.ru/article=000443>. 4. Koruma M. A. Rol inozemnykh bankiv v ekonomitsi Ukrainy [Elektronnyi resurs] / M. A. Koruma. – Rezhym dostupu : http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/pips/2008/BSEC_2008. 5. Khmeliarchuk M. I. Osoblyvosti funktsionuvannia kredytnoho rynku v Ukraini v umovakh ekonomichnoi kryzy [Elektronnyi resurs] / M. I. Khmeliarchuk. – Rezhym dostupu : <http://www.-ibl.ru/konf>. 6. Heits V. M. Natsionalna dopovid "Novyi kurs: reformy v Ukraini. 2010-2015" [National Report "New Deal: Reforms in Ukraine. 2010-2015"] / V. M. Heits. – K. : NVTS NBUV, 2010. – Pp. 111–112. 7. Ofitsiyni sait Natsionalnoho Banku Ukrainy. – Rezhym dostupu : <http://www.bank.gov.ua/>.

Інформація про автора

Іоргачова Марія Іванівна – аспірант кафедри фінансового менеджменту та фондового ринку Одеського державного економічного університету (м. Одеса, вул. Пушкінська, 26, кор. 6, e-mail: manadger41@yandex.ru).

Інформация об авторе

Иоргачева Мария Ивановна – аспирант кафедры финансового менеджмента и фондового рынка Одесского государственного экономического университета (г. Одесса, ул. Пушкинская, 26, кор. 6, e-mail: manadger41@yandex.ru).

Information about the author

Iorgachova Maria Ivanovna – postgraduate at the Financial management and stock market Department of Odesa State Economic University (Pushkinska str., 26, b. 6, Odesa, e-mail: manadger41@yandex.ru).

Рецензент
докт. екон. наук,
доцент Колодізев О. М.

Стаття надійшла до ред.
20.10.2011 р.